

15 октябрь - Жол мюлкде урунганланы күню

Жол мюлк кыралны экономика-сыны магъаналы бёлюмлеринден бирине саналады. Аны себеплиги бла инвестицияла этиледиле, туристле аслам келедиле, производство ёседиле, социал болум игиленди, транспорт инфраструктура эм башха бёлюмле да айныдыла. Бусагъатда жолланы игилендириуде 750 минг чакълы адам кырмашады. Ол санда кзурулушчула, инженерле, прораблалар, проектле хазырлагъанлар эм башхала.

Бизни бюгонню жигитибиз Хасаулану Акону жашы Исхакъ да Къабарты-Малкъарны жолларын игилендириуге уллу кыйын салгъанланды. Кёп жылланы бет жарыкълы уруна келгени ючюн торлю-торлю саугъала бла белгиленгенди.

Ол 1956 жылда Къазахстанда туугъанды. Ол жыл окъуна юйорлери халкъны биринчи къаууму бла ата журтларына - Огъары Малкъарга - къайтхандыла. Школдан сора Прохладныйде Терк эл мюлк техникумда гидромелиораторга окъугъанды. Аны да бошагъынчы, аскерге чакъырылып, Германияны Потсдам шахарында танк-ла аскерде къуллукъ этгенди. Андан къайтхандан сора жашны Ставропольда битеусоюз кзурулуш объектиден бирине саналгъан илипини ишлерге жибергенди. Анда юк жыл чакълы урунуп, билимин эм сынамын да ёсдюргенди.

Бюгонлюкде да насийхатчыларын, айырмалы специалистени - ПМК-ны таматасы Иван Феоктистовну бла баш инженер Александр Авилонуну жюрек жылыуу бла сагъынып, алгага ыразылыгъын билдиреди. Хасау улу айтханыча, ала адамлыкълары болгъан инсанла эдиле, жаш адамлагъа аталыкъ этген, ачыкъ кёллю инсанла.

Таулу жаш, Ставропольда ишлей тургъанлай, Новочеркск шахарын инженер-мелиоратив институтунда окъуп, бийик билим алады.

- Къабарты-Малкъарга къайтхандыран сора иш излеп, Мелиорация министрствогъа барам. Анда мени Чегем районга мелиорация жаны бла мастер-прорабны къуллугъунда ишлерге жибередиле. Ол кезиуде районда мелиоратив системаны айнытырга иги кесек зат этилгенди. Алай бла мында жети жылны урунганма. Анда бери кёп заман кетсе да, аланы бир къаууму борчларын толтургъанларын кёрсем, кёлум толады - дейди Исхакъ.

Ол айтханга кёре, жол мюлк бёлюмге уа кеси да билмей тургъанлай тюшгенди. «Районну резервинден жаш специалистична, жол мюлкю ремонт эм кзурулуш управлениасына (ДРСУ) баш инженер этип кёчюрюрге суйгенлерин билдиргенлеринде, угъай демегенме. Ол мени усталыгъым бла байламлы болмаса да, анга бюсюрегемме, бир

«Сайлауума бир заманга да сокъуранмагъанма»

кюнде да сокъуранмагъанма. Кёп кере кыйналырга да тюшгенди, болсада, ишими жаратханым ючюн, сайлауума кертичилей къалганма. Саулай алып айтханда, бёлюмде эки жыйырма жылдан аслам урунганма», - дейди жигитибиз.

Ол заманда Чегемде ДРСУ-ну таматасы Хуртулану Мустафир болгъанды. Предприятие эки жюзден аслам автомобиль жолгъа, ол санда кёпюрлеге да къарагъанды. Аслам эс тау жолланы болумларына берилгенди. Исхакъ аны кюлуна он жыл чакълы ишлегенди, билимли, сынамылы, мадарымлы эм ишни кзурай билген таматаныча эсине тюшюреди. Эм биринчи уа, аны адамлыкъларын, коллегаларына кыйгыра билгенин энчи чертеди.

- «Росавтодорда» да беш жыл чакълы бирни кзурулуш бёлюмюнде инженер болуп урунганма. Районла бла байламлыкъ жюрютгенбиз, жолланы, кёпюрлени болумларын тинтгенбиз, эсгертиле бергенбиз. Сёз ючюн, мен къарагъан тийреге Май эм Терк районла киргенди. Ызы бла Бахсанда ДРСУ-да баш инженер болуп юк жыл ишлегенме. Ол заманда къырал да буулады, тегерек-баш энчи фирмаладан толады. Аланы санында да баш инженерни орунунда Шимал эмда Кыбыла Осетиялада объектлени, Москва-Ленинград жолну эм кёп башха кзурулушлагъа къатышханма. 2014

жылдан бери пенсиядама, - дейди Хасау улу.

Жашауунда эм магъаналы проект кыйсы эди деген соруугъа: «Мухолда тукъум юйюбюз», - деп кюледи Исхакъ. Кыалагъа ушашлы деу жашау журтха уллу кыйын салынган, ёмюрлеге суюлтилингени суратында окъуна эсленди.

- Кертисим айтханда, ишими кёлуюм салып этгеним ючюн болур, проектлени кыйсысы да магъаналыды. Аслам заманлы жол мюлкде урунганым себепли, ол мени жашауумду дерчады. Не заманда да бизни баш борчбуз адамланы болумларын игилендириу болгъанын толу анылагъанма, ол себепден салынган жумушну да тынгылы этерге итингенме. Бизни тёлуюбюз ишлерге юйренген адамлабыз. Кырал кыйры жиберсе да, ары баргъанбыз. Ол жаны бла тынч болгъанды, жаш специалистге да ахшы себеплик этгенди, - дейди ол.

Бусагъатда миллет проектте, къырал эм регион программалагъа кёре, район, республикалы эм федерал магъаналы жолла кюрккюсуз эм тынгылы болурча аслам эс бурулгъаны бек къуандырады. Ишле заманында эм тынгылы этилирча торлю-торлю техника эм материал да барды. Специалистле уа бизни заманыбызда да кючюк болгъандыла. Аны бла байламлы коллегаларымдан бир къауум адамны: автомобиль жолла жаны бла Управленианы таматасын, республикада профессионал даражада жолла игилендирилчирча ишни мурдорун салгъан Амальчиев Мухарбийни, ахшы специалистни, экономистни Гыжылану Маликин, прорабланы - Ахкёбекланы Хамитни, Жансыйлану Асхарны, Аппайланы Муталипини, Хочулану Ибрагимни эм Махтылану Тахирни сагъынырга суюме, - дейди Хасау улу.

Ушакъ нёгерибиз бош туургуа юйренмегени себепли, пенсиягъа чыккъанлыкълыгъа, иш тапмай кыймайды. Тарых бла байламлы китапла окъурга бек суюди, уллу китапханасы барды, таулада, къоллада айланаргъа, сейир ташла, тарых магъаналы затла кыярга бек суюди. Атасындан къалгъан абериледен да гитче кёрмюк кзурагъанды. Нёгерлери бла угъа, чабакъ тутарга да журюйдю. Эм бег а туудукълары бла ётдюрген заманын багъалайды.

Исхакъ ий бийчеси Ариужан бла бир кыс эмда эки жаш ёсдюргенди. Мариям биологду, эрге чыгып, Тырынаууду жашайды. Омар, КъМКЪУ-ну кзурулуш бёлюмюн бошап, «РусГидро» биригиуде инженер болуп ишлейди. Алия а «Кабалкэнерго» предприятияде инженерди.

- **Жол мюлкде урунганланы эмда** ветеранлары профессионал байрамлары бла журегимден алгышлайма. Саулукъ, монглыкъ эм жангы жетимшиле тежейме, - деп чертгенди Исхакъ ушагъыбызны ахырында.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

Документле

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Къабарты-Малкъар Республиканы республикалы бюджетти 2023 жылны биринчи жарымында къалай толтурулгъаны юсюнден отчётуна юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини БЕГИМИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Къабарты-Малкъар Республиканы республикалы бюджетти (андан ары - республикалы бюджет) 2023 жылны биринчи жарымында къалай толтурулгъаны юсюнден отчётуна къарап, Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини былай белгилейди:

Файдала 58180,3 миллион сом болурла деп белгиленген эди да, ала 31641 миллион сомгъа жетгенди. Ол а жылгъа тохташдырылган план кёрюмдюени 54,4 процентиди. Ол санда федерал арадан жиберилген ахчаны тергемай, фаридала 14975,6 миллион болургъа керек эдиле да, ала 7866 миллион сомгъа жетгенди неда 52,5 процентни тутхандыла. Къайтарылмазлыкъ фаридаланы ёлчечи да 23775 миллион сом болуп, салынган план 55 процентте толтурулгъанды.

Республикалы бюджетни кюрорчлары 29791,9 миллион сомгъа жетип, планын 47,1 процентин тутхандыла. Отчёт кезиуде бюджетде артыкъ ахча къалгъанды - 1849,1 миллион сом.

Башында айтылган шартланы эсге алыуу бла Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Къабарты-Малкъар Республиканы республикалы бюджетти 2023 жылны биринчи жарымында къалай толтурулгъаны юсюнден отчётуна эсге алыргъа.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели Т.ЕГОРОВА
Нальчик шахар,
2023 жылны 3 октябри, №755-П-П

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини кыуумларына торлеуиле кийириуну юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини БЕГИМИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Регламентини 22-чи статьясына тийишлиликде Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини бегим этеди:

1. Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутаты **Миронкин Алексей Николаевични** Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Культура, граждан обществовну айнытыу эмда информация политика жаны бла комитетини эмда Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Уруну, социал политика эмда саулыкъ саклау жаны бла комитетини кыуумларына къошаргъа.

2. Бу Бегим къабыл кёрюлген күнден башлап кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели Т.ЕГОРОВА
Нальчик шахар, 2023 жылны 3 октябри, №747-П-П

Кзурулуш

Кюн сайын иш юсюнде

кёп мекамны кзурулушуна кыйын салгъандыла. Сёз ючюн, бетон ташыган машинасы бла Бечелланы Мухтар жетмеген кыйыр тау эл окъуна къалмагъанды. Огъары Малкъарга, Булулгъа, Кёнделенге, Къуркжунинге кёк отлукъну, суу ызларын тартханда, элдеде амбулаторияла, мектепле ишлегенде да, ишчиле бетонну кыйсы торлюсюн деселе да, кёп сакълатмай, жетдирип тургъанды. Бюгонлюкде да шахарда объектледен сора да, Огъары Малкъарда Мухолгъа ишлене тургъан кёпюрюге, жол жанында жар оюлмазча салына тургъан къабыргъага керекли бетонну ташыйды.

Огъары малкъарлы жаш Жылкыбайланы Владимир да кзурулушда

эрттеден бериди. Иш этип санамагъанлыкълыгъа, ол къатышып кёп журт къаланганы уа баймады.

АБУ улу А.

Нальчикде Киров атлы орамда 200-фатарлы кёп къатлы юйну кзурулуш бардырылады. Мурдору салынган кёралмай къалсанг, бу мекамны былай къысха замангъа къалай битдирген болурла дейсе.

Бу суратдагы жашла республикада

Суймеклик бла кертичилик

Мечиланы Алийни жашы Салих устазлык ишин бет жарыккы тамамлаганлы элли жылдан атлаганды. Аллай бир заманы ичинде ол тууган эли Кыра-Сууда кеп сабийни билимни кенг жолуна чыгарганды.

Алга ол башланган класслада дерле бардырганды. Ишлей турганлай, Кыра-Суу-Малкяр кырал университетни тарых-филология факультетине кирип, бийик билим алады. Аны бошагандан сора уа тамата класслада тарыхдан да окутуп башлайды.

Салихни юй бийчеси Чочайланы Асият да сабий садда юйретиучюдо. Мечилагта келин болуп келгенден сора КымКыу-ну малкяр тил бла адабият, орус тил бла адабият бөлүмюн бошаганды. Ата-ананы жолун аланы тамата сабийлери да сайлагандыла. Жашлары Сафар КымКыу-ну физкультура бөлүмүн бошоп, мектепте ишлеп турганды. Ариу ёню, адетиллиги, тау намысны тынгылы билгени бла кёлге кесин суйдюргенди. Кыра суучула уа аны администрацияны башчысыны кыулуугун толтурууга да айыргандыла. Кызылары Лейля Нальчикде педагогика колледжин бошаганды. Усталыгына кере шахарда ишлейди.

Марат Бла Эльвира да, тийишли билим алып, усталыкларына кере бирер жерде урунадыла. Былай алып кыраганды,

Ишни башы ала сайлаган усталыкыла да туюлдо, чынтты адамла болуп ёсгенлериндеди. Бу юйорно баш жоругу акылман Кязим жюрютген тукумуну

сыйын эниш этмеудю. Аладан тууганла да ол халда ёседиле. Ала уа онеки боладыла, аладан тууган да бири барды.

Жылдан-жылгта Салихны окуучуларыны саны ёсе барады, ол бююнлюкде да мектепте ишни кыймаганды.

- Юйде да кюрешедиле боллукдю ишлегенинг, солуган да эт деп. Болсада мен школну кыоялыкк туюлме. Сабийле бла кесим да жаш болама, - дейди Салих Алиевич.

Чынтты устазны сабийлени окутууга, юйретиуге салган кыйынына бийик багта да бериледи. Ол даражалы саугагала бла кеп кере саугаланганды. Устазланы август кенгешлерине жораланган кыуанчылы жыйылыулада аны аты махтау бла айтылмай кыалмайды. Быйыл да алай болганды: республиканы Башчысы Казбек Кокков ыспас кыагытын анга кеси бергенди. Салих Алиевични сахнагта чакырганларында, залда олтурганла анга жарык кыарсла бла туюбегендиле. Ол а аны устазланы араларында аты айтылганына, намысы жюрюгенине шагьатлык этеди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Орус тилни суйдюрген устаз

Ташлы-Талада орта билим берген мектепни орус тилден бла адабияттан устазы Гумаланы Илияс мында эртеден бери ишлейди. Аныч устазла бар кырадарда, сабийле орус жазыучулары чыгармаларын иги билген сунама. Нек дегенде, окуучула дерге кёл салып тынгылаганларын кесибиз да кёрдюк. Алары кёллерине жеталмаган устазны дерслеринде сабийле алай тынч олтурлук туюлдоле. Устаз бла окуучуну арасында аллай ышаныулык болса, билим алыуда андан арысы алай кыйын туюлдо.

Энди жазыучулары чыгармаларын эринден чыкмай окууга, алай этерге эрингенге уа тынгыларгта окуна онгла бардыла. Болсада дерсте тынгылы устазны айтханына жеталлык телефону, компьютерни алыкк кыураймагандыла. Кыалай-алай болса да, бююнню сабийлени билим алып онглары асламыракды. Жангыз кёл салып окууга керекди ансы.

Сёз ючюн, устазны суратха алдырган күн дерс сёзюклени юсюнден бара эди. Мектепте окууганда, сёзюк бла хайырлана билиу бек магьаналы болганы жазырынлык туюлдоле.

- Сёзюккеле дайым эслерин бёлүп, дерслерине алай хазырланганла орус тилге да терк юйрешедиле, - дейди Илияс Далхатович. - Орус тилни тынгылы билгенден сора да, халатсыз жазалганла, текстни башха тилге тап кёчоралганла иш хаксыз кыаллык туюлдоле. Кесигиз кёресиз, жазыучуларыны чыгармаларын орус тилге кёчюрюк адам табылмаганын. Орусчадан кырачай-малкяр тилге неди бизни жазыучуларыны чыгармаларын башхала да окуучу, орус тилге кёчюрмей жарарык туюлдо. Ол жолну сайлаган сабийге иш табылганлай турлук сунама.

Сынаулу устазны ёз тилибизде назму неда халар жазганлары барын да жарыштан затны дерсте чертгенине ыспас этерчады. Кеси тиллерин билмей, орусча сёлөшгөн тёлү бар, бир тилден башхасына тынгылы кёчюраллык а - жок. Гума улу аны ангылайды, дерс бергени бла чекленип кыалмай, бизге кыаллай специалистте жетмегенлерини сагышын этеди. Сохталарына билим бергенден сора да, жашауда жерлерин табаргта, ёз миллеттерине хайыр тошюрюрге юйретгенледенди Илияс Далхатович.

Белгилисича, быйыл устазны бла насийхатчыны жылдыды. Насыпха, тынгылы устазларыбыз бизни да бардыла, сабыр халда ишлерин бардырганла, бир жерден ыспас излемегенле, Гума улу да ол кыуумгта киреди.

Биягы кыонгуроу кыагылды, орус адабиятны дерси башланды. Суькланган да этесе бу дерслени бардырганла. Бир классда А.Пушкини назмуларын айтдыла, аладан абадана - С.Есенини, Л.Толстойну романларына мектепни бошаркыла окуйдула. Илияс Далхатович кеси уа, күн сайын дерследе айта, назмулары угтай, романлары да кёлүндөн биле болур деригинг келеди. Биз айтырыгы а - бу огурлуу устазны сохталары да ол күнне жетишле!

МАМАЙЛАНЫ Алий.

ОЛ БИЛИМНИ ЖАРЫГЫН КЕЛТИРГЕНЛЕДЕН ЭДИ

Малкяр халкыны биринчи устазларыны араларында Хохоналаны Кыпкыны кызы Кыанийни аты дайым сагынылганлай турады. Бош эсгерилип кыалмай, ол улуу ыспас бла айтылады. Элли жылдан артыкны сабийле аллында сөөлип, алагта билим берген устазгта аллай сый берилгени сейир туюлдо.

Кыаний 1912 жылда Кыашхатауда тууганды. Анадан, атадан да эрте ёксюз кыалып, аны тамата эгечлери бла кыарындашлары ёсдюргендиле. Эл школда билим алгандан сора ол Ленин атлы окуу шахарчыкыда жыллык устаз курслада окууганды. Аланы бошаганлай а, 1938 жылда, тууган элине кыайтып, устазлык этип башлаганды. Ол заманда туюбегендиле Кыаний бла Кючмезланы Мурат. Кеп бармай, юйор да кырагандыла. Мурат Черек районда НКВД-ны таматасы эди.

Бир кесекден билимни устазны Холлам-Бизынгы районну билим беруу бёлүмюне инспектор этип алгандыла. Иштин кыймай, Кыаний Нальчикде педучилищени бошаганды, аны коммунист партиягта да алгандыла. Баям, ол улуу кыулууклагта ёрлерге да болур эди, алай а, жореги сабийлени окутууга тартып, Огьары Холамда сегизжыллык школгта кёчгенди.

Улуу Ата журт уруш башланып, гитлерчи фашистле бери келгенде, баш иеси ала бла бир сөрмешде жаралы болганды. Аны кызауат барган жерден таша жолла бла чыгарып, госпитальгта салгандыла, алай ол аягы юсюне болалмаганды. Алай бла Кыаний кыолунда кызычгылы бла кыалганды. Фашистле аны излей келгенде, холамды кыарт аланы экисин да бичен артында букдурганды. Ала республикадан кетгенден сора ол биягы школда ишине чыккыганды.

Алай а урушну юсюне кёчгюнчюлук чыгып, тынчылык кетген эди. Кыаний, кызы Мариям, эгечи Танизатны анга кыонакгы келип турган алтыжыллык кызычгы Асият бла бирге чыккыгандыла сюрюн жолгта. Ала Кыыргызстанны Иссык-Куль областына туюгендиле.

Кыаний анда алгта чюгюндюр бахчада ишлегенди. Жангы окуу жыл башланганда уа, аны школгта

алгандыла. Ол анда суюноп ишлегенди, сабийлени окутуу аны бек сайлама эм баш иши болганды жашауда. Жыл узуу излей кетип, ахлуларын Ош областыны Наукат районунда тапканды. Сора, тюз да окууга жыл бошалганлай, ары кёчгенди.

Анда да школда ишлегенди. Тюмен-

ланы Кыурманбийге да анда туюбегенди. Уруш жолла бла Берлинге дерс жетген Кыурманбий фронтта этген жигитликлери ючюн Кызыл Жулдузун, Ата журт урушуну II эм I даражалы ордензери эм иги кесек майдалгта тийишли болганды. Ма аллай жигит адам болганды Кыанийни жашау нёгери. Ала сюрюндөн кыайтып келип, Бабугентде орналгандыла.

Он сабий ёсдюргендиле. Айтханымча, Кыаний школда элли жылдан аслам ишлегенди. Солургта уа 1986 жылда кетгенди. Кыурманбий а эл мюлкю айнтыуда кюрөшгенди. «Чирик кёл» колхозну сютвар фермасына башчылык этгенди. Жетишимли ишлегени ючюн, ол бир кыуум кырал саугагта да тийишли болганды.

Сабийле окуу, иш кёллюле болуп ёсгендиле. Бары да бийик билимни болуп, сайлаган усталыклары алгандыла. Бары да халал, жандаурулу адамла болгандыла.

Юйорде тамата Кючмезланы Мариям анасыны ызы бла барганды. Ол устаз болуп ишлегенди. Халкгыта билим беруюно отличниги, Черек районда билим беруюу управленияда методи-

ка араны таматасы болуп да турганды, бусагьатда солуудады.

Сакинат, медицина илмуланы кандидаты, Москвада Пирогов атлы 2-чи институтта акушер-гинекология кафедраны доценти болуп турганды. Баш иеси Вагнерге да анда туюбегенди. Бусагьатда Германияда жашайды.

Фатимат, Рахайланы келинлери, химик-биологу. Аминат Гыттыуладады. Ол Москвада аш-азык институтну бошоп, республиканы Аш-азык министерствосунда, ызы бла «Макаронпром» биригюуде таматаладан бири болуп ишлегенди. Бусагьатда солуудады.

Кыанийни Светлана деген кызы Губжюковланы келинлериди. Ол кёл жылланы ичинде «Чирик кёл» турбазада производствогта таматалык этгенди. Аны кичиси Лиза уа Гукешевладады. Ол да Москвада аш-азык институтну бошоп, Потребсоюзда инженер-технолог болуп турганды.

Кызыланы кичилери - Лариса Тлостанова, медицина илмуланы кандидаты, Нальчикны Искож районунда тишируу консультацияны таматасыды.

Кыурманбийни бла Кыанийни жашлары да атларын иги бла айтдырган таулуладыла. Хау, ала аламан жашла ёсдюргендиле. Жамал КымКыу-да инженер-механикке окууганды, Черек районну жол ишлеу жаны бла управленисыны таматасы болуп турганды. Шыкыгыта - жол, Малкяргта уа тоннель салганладан бириди. Жарсыугта, ол жаланда элли төрт жыл жашап, дуньясын алай эрте алышанды. Альберт - Кермеровода юрист университетни бошоп, Чегем районну, республиканы да прокуратураларында, Черек эм Элбрус районлары судлеринде ишлегенди. Ол да элли бир жылында Элбрус район судню председатели болуп турганлай, кетгенди дуниядан.

Кемал а кзурулушчу инженерди.

Кыаний «Материнская слава» орденнге, «Мать-героиня» деген сыйлы атха бла орденге, «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» деген майдалгта тийишли болганды. Сыйлы устаз, аламан ана, жюз жыл толуп, дуньясын 2013 жылда алышанды.

Улуу Ата журт урушну ветераны, Хорламны солдаты, урунууда да белгили жетишимле этген Кыурманбийни аты Бабугент элли орамларны бирине аталганды.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Жерпешлерибиз - тышында Бишлакларыны татыуларын келле жаратадыла

Мусукланы Бужигитни жашы Азрет-Алий Москва областыны Ново-Фоминск районунда жашайды. Алга кыой сюрюу кыраганды, ардан тууар малланы тутуп тебирегенди. 2016 жылда грант ахча алып, сют-товар ферма кыраганды. Мал ашла хазырларга анга 6,5 гектар да белгенди.

Алга жаш бишлаклары мацарелла, качотта тюрлюлерин этерге юйренгенди. Крюковский, Ореховский бишлаклары уа кеслерини амаллары бла этеделе. Кеп сют берген Айширский кыумалы ийнеклени тутадыла. Бу малланы сютондон адам аллергия болмайды.

Мусук улуну бишлак, айран, жау,

кыймак, хумужу этген цехи да барды. Бююнлюкде жюз гектар жерни сатып алып, малланы санын да кёбейтир мурат этеди. Хар ийнекден 25 литр сют сауады. Цехинде бир кюнне 3 тонна сютно жарашдырадыла.

Аны төрт токени барды ол тиредеги элдеде. Дагында продукцияларын кюн сайын да алты жерде алганлай турадыла.

Чыгарган бишлакларыны бир тюрлюсоне «Балкария» деп атаганды. Ол бишлаккыны, башха продукцияларын да алыргыа кеслерини машиналары бла Мусук улуну фермасына барып кыладыла.

МАМАЙЛАНЫ Алий.

16 октябрь – Анестезиологуну-реаниматологуну кюню

«Саусузну ышанганын сезгеним бютюнда таукеллендиреди»

Кеслерини билимлерин, заманларын, битеу да билген амалларын жамаатдан аямай, сайлаган усталыкларына кертчилей кыала, ыспасха, ырызлыккыга тийишли бола ишлегенлирибиз асламдыла. Бютюнда республикабызны больницаларында анестезиологаны кёбюсю таулу жашларыбыз бла кызыларыбыз болганлары уа бизни келлендиреди эмда ышандырады. Аладан бири уа Ахматланы Русланды.

Ол, саулук сакылауда отуз жыл кыалы заманы ишлей, ангылауу, усталыгы бла да саусузлагы эс тапдырып, болушханлай келеди. Бююнлюкде туберкулёзга кыажу диспансерни анестезиология эмда реанимация бёлюмюю таматасыды. Салган кыыйны ючюн а башха-башха ведомстводадан Сыйлы грамоталагы, дипломагы да тийишли бола келеди.

Дуня пандемия болумгыа тюшгенде уа, ковидни биринчи толкунунда Хасаниядагы экинчи номерли республикалы больницаны мурдорунда жукьган аурууга кыажу кыралган госпитальны «кызыл тийресинде» кыыйналганлагы кыраганды. Биз а аны бла профессионал байрамыны аллында ишини, башха затланы юсюнден да ушак этгенбиз.

- Руслан Кыанаматович, саулук сакылауда анестезиология бу ызы сайлагынада усталыккыны эм бийик даражасына саналганын белгилейди. Сиз бу усталыккыга кыалай бла келгенсыз, кимледиле анга тошюндюрген усталыккыны?

- Хасанияда оналтынчы номерли мектепни сегизинчи классын бошаганымдан сора Нальчикде медицина училищеге кирген эдим. Анда юч жылны оккуп, медбрат болуп, ызы бла КМККУну медицина факультетини «Багычу иш» бёлюмюнде окугуньма. Ючюнчю курсда болганымда уа, ишге кирирге эркинлигим бар эди да, Аллергия эмда иммунология араны реанимация бёлюмюне барам.

Анда сынам алып ючюн барган эдим да, ишлеп, ол жаны бла кеп затны эбине тошюннгенимден сора алга хирургия неда травматология деп турган эсем да, реанимацияны кёргеним башха жерни сайламазча этип кыойган эди. Аны себепли бирси ызыланы излей, аллай мурат эте да турмай, университетни бошаганымлай, аны кесинде интернатурага реанимация-анестезиология бёлюмюне кирип, анда билимими ёсдюргенме.

Бу жаны бла усталыккыны жашырынылыкларына тошюндюргенлери, манга кеслерини сынамларындын юлюш эте келгенлери ючюн а белгилли анестезиолог-реаниматолог Геккиланы Жаннетте, Солтанланы Хызыргыа, республикада баш анестезиолог-реаниматолог Инна Абазовага бютюнда ыразыма. Специализацияны аланы кыолларында ётгенме.

Ызы бла республикалы клиника больницада, КМР-ни Катастрофаланы медицинасы эмда медицина болушкуну мычымай этген арасында, УФСИН-ни мурдорундагы больницада да бир кезиюну ичинде ишлеп турганьма. Диспансерни бёлюмюне уа алты жылдан бери башчылык этеме.

- Сиз Кыабарты-Малкырдан врачланы-анестезиологаны кыауунда Скадовск шахарны ара болушкунда

ишлерге да баргансыз. Аны юсюнден толукраак айтсагыз эди?

- Эм алга 2020 жылда Шимал Африкада болганьма. Анда аскер госпитальда жаралылагыа кыарал, врачлагыа, саусузлагыа да болушкуну этгенбиз. Менден сора да, ары республикадан эки фельдшер барган эдиле. Ары кесим суюк алай барганьма.

Былыр а энчи аскер операция бардырылган жерге биринчи командироквагы бардым, бу жол да ючюлен эдик. Биргеме врачла-анестезиолог Руслан Урусов бла Арсен Мусаев да болгандыла. Херсон областыны Скадовск шахарында юч айны туруп ишлегенбиз.

Быйыл майда да барганьма ары. Бу жол а иш да кеп, болум да алгыдан кыоркыуу эди. Биягыгы юч айны турганьбыз. Ишчи негерлерим а Нальчикде диагностикалы араны реанимация-анестезиология бёлюмюю таматасы Арсен Мусаев бла врач-анестезиолог-реаниматолог Атир Конов болгандыла.

- Ары келгенигизде, сезимлеригизни юсюнден а айтталыккымысыз?

- Анда больницаны кесинде турганьбыз. Сёз ючюн, кече комендант сагыатны кезиюне тошюп неда бир башха чырмаугыа кыалып, жолда келалмай, саусузлагыа, жаралылагыа болушкуну эталмай турмазча. Кертиди, аллай ауур жаралыланы жаланда Нальчикте 2005 жылны оюнчюнчю октябринде боевикле чапханларында кёргеним. Ол кюн дежурствода эдим да, ангылайсыз, ишибиз кыазуатчада барган эди.

Жарсыугыа, Скадовскда да жараланы, ауушханланы да кёрдюк. Сагыат жарымны ичинде эллиден аслам адамны келтиргенлери болганды. Больницада уа, кертиним айтханда, аллай бир жер табылмай эди. Биз алагыа биринчи болушкуну тапдырып, ачытханларын селейтирча дарман салып, мычымай операция этилгерге кереккиле болса, аны да этип, халларына кыарал, госпитальга ашырганыбыз. Жаланда аскерчилеге угай, мамыр адамлагыа да болушкуну этгенбиз. Анда бардыр-

ган ишибиз ючюн а барыбызны да Скадовскну Аскер-граждан администрациясыны башчысы С.Швайкону бла подполковник М.Тушаевни Сыйлы грамоталары бла саугыалагандыла.

- Кыолугызга ишпирни алган кезиюнде уа не келеди кёлююгзе?

- Врачланы арасында эм окуулугыа, билимдеги анестезиологуну санаганыларыны юсюнден ушагыбызны кезиюнде белгилегенбиз. Сёз ючюн, кардиолог – ол жюрекни кере эсе, анестезиолог а саусузну жюргенини кыалай ишлегени бла бирге, аны чархында битеу бирси органларыны халын, аны ауурлугун да эсге алып, дарманы алай берирге борчлуду. Сен адамны жашауна, саулугуна да жууаплылай кыаласа. «Анестезиолог кыуруда санаганылай турады», - деген айтуу да барды.

Биринчи ишлеп башлаган кезиюнде, ётюрюкден не асыу, кыоркыган да этесе. Саусуз тап уянырмы, кыыйналмай кесине келирми дегенча сагышыла да кыоймайдыла. Аны халы не кыадар кыыйын болса, сен да кесинги аллында бютюнда бийик борчланы саласа, жууаплылыккына да алай.

Сынамын ёсе, айны барса, ангылаууну даражасы да ёзгередди. Санга адамла да ышангы башлайдыла. Саусузну санга ышанганын сезгенинги а ишлерге бютюнда таукеллендиреди, бегирек итиндиреди.

Алай эсе да, бир тасхамы да айтаймы. Иянаныгыз, кесим а уколдан бек кыоркыма. Башхагы болушкуну керек болса уа, ол мени ишимди, борчумду, аны башха буреу этерик туююлду деп, битеу эсими жумушуму тынгылы тамаларга бурмам.

- Ишигиз бла байламлы сизге не зат багылады, не заманда жетишимлиге санарга болушкуну кесигизни?

- Айтханымча, диспансерде ишлеп келеме. Шёндю саусузыланы саны кёбюрек болганча кёрюнеди. Арт кезиюнде

бегирек пульмонология жаны бла ишлейме. Туберкулёзга кыажу махкеме болганлыккыга, анда асламысында саусула ёпкелеринде онкологиялары болуп кыыйналадыла. Республикада уа бизден сора ол жаны бла дифференциал диагностиканы бардырганы ара жокьду. Биз а, мында аны ёпкелерин, жюрегин да тинтип, анализ этебиз да, андан сора кыужур аурууну барлыгы тохташдырылса, анга операция этилгерге жарай эсе, аны кесибизде бардырабыз.

Сёз ючюн, сабийле бла неда аш хазыраган жердеде ишлегенле жылны ичинде ёпкелерине эки кере рентген этерге кереккиле. Хар ким да жылга бир кере окуна бу профилактикалы жумушка уллу келлю болмасала, ауруганланы, аны оздурганланы саны да азайыргыа боллукьду. Ауруп, кыыйналып келген адам ююне аягы юсюне болуп кетсе, аны жууук-ахлуларыны бетлери жарыса, манга андан уллу жетишим, насып да болмаз.

- Республикада анестезиология ыз кыаллай даражадады деп сунасыз?

- Ол айны барады, жангы амалла кыураладыла, дарманла да бардыла. Болсада бу жаны бла врачла уа жетишедиле деп айтталыккы туююлме. Арт кезиюнде жаш адамла да медицинаны кеп сайлагыанча кёрюннгеникке, ала хирургияны, башха бир тюрлю бирси бёлюмленни айырадыла. Бу жаны бла барганла болсада да, кесибизде асламысы ишмейдиле.

Сёз ючюн, бизде диспансерде окуна бююнлюкде беш анестезиолог керек болуп турады. Быллай болумгыа уа коронавирусу хатасы да тийгенди. Билесиз, жарсыугыа, саулук сакылауда ишлеген кеп адамыбызны тас этгенбиз.

- Быллай усталыккыда ишлеген адамны бош заманы артык кыалмаганын да ангылайбыз.

- Кертиди, азды бош заманым. Школч кезиюмде аны, элни библиотекасында да мен окумаган бир китап кылган болмаз эди. Не заманда да сюеме окургыа. Медицина жаны бла жангычылыккыга юйренеме. Бусагыатда аллай бир жангы дарман чыгыады, ала бла кыалай ишлерге тийишлисине да тошюнебиз.

Алай эсе да, бош заманымы юйюрюмю кыатында оздурругыа кюрешеме. Атабыз Кыанаматны, анабыз Байсолтанланы Зайнафны кёрюрге ашыгыма. Аланы, эгеч-кыарындашларымы кыатымда барлыкларына кыуунама. Таянчаклык этгенлей турганлары ючюн да ыразыма.

Юйюрге, сиз да сыйлы болугуыз, юч сабий ёседиле. Жамия банкда ишлейди, Алихан IT-технологияла жаны бла билим ала турады. Альбина уа медицина училищеге окуйду. Операцияга кыатышсам, кыатымда сюелип, кыарал турругыа, юйрегимде сюеди. Ким биледи, биз сайлаган жол бла барып эсе да. Ол алай тынч иш болса да, жюргимде умутлума. Окуулары, билимлери бла да халкыбызга жарарла деп ышанам.

Ушаккыны **ТРАМЛАНЫ** Зукура бардырганды.

Бозаланы Зульфия бла Ясмينا Шабалова.

Жыл сайын октябрьде, малкъар поэзияны мурдорун салган Мечиланы Кязим хажы тууган айда, республиканы школларында уллу поэте, тин бачамбызга аталган тубешиуле, окчула, эришиуле бардыла. Ол огурлу башламчылык быйыл да кесини ишин башлаганды. Проектни бек биринчи болуп, «Къайсыннга жюз атлам» фонду председатели Тетуулары Хадис къурагъанын да унутурга жарамас. Бюгон ол проект окчу-юйретиу юйледе жетишимли барды.

Бу кюнлде Мечиланы Кязим атлы маданият фонdda, бу окчу жылда Нальчик шахарны школларындан сабийлени араларында барычу «Адамды бизни атыбыз» деген конкурс ишин башлаганды. Аны Нальчикни жер-жерл администрациясыны Билим берюу департаментини специалисти Афашокъаланы Мариям къурагъанды.

Эришиу

«АДАМДЫ БИЗНИ АТЫБЫЗ»

Эришиуно мураты белгилиди – сабийлени чыгармачылык башламчылыклары белгилерге, Мечиланы Кязимни чыгармаларына эслерин ёсдорюрге, Къабарты-Малкъарны халкларыны маданият хазналары бла жууук шагъырей этерге деп алайды ол.

Эришиу Афашокъаланы Мариямны аны барыуно юсюнден сёзоу бла башланганды. Ол Билим берюу департаментини башчылары этген буйрукну окчуп, анга кере иш къалай барлыгын анылатып, ариу къызлагъа бла жигит жашлагъа хорламла тежегенди. Ол дагыда, окчуучуланы, аланы юйретген усталаны, ата-аналаны да огурлу поэтибизге, халккъыбызны бети болгъан Кязим хажиге аталган конкурска къатышырга суйгенлерине къууанганын билдиргенди. «Бюгон бола тургъан эришиуле республикада жашагъан халкъланы Кязимге суймекликлерини, ырызлыкларыны, аны сёзонго кертичилигине ыспапсарыны чеги болмагъанын кёргозтген шартладыла. Уллу Кязимге тийишли тёлло болуп ёсогъоз!» – дегенди Мариям Исмаиловна.

Эришиуле Нальчик шахарда школланы, гимназияланы, прогимназияланы асламысыны окчуучулары къатышхандыла – жюзге жууук адам. Жыл санларын айтханда уа, сегиз-тогуз жылдан башлап, онбеш-оналты жыллыкла да бар. Сёз ючюн, 34-чю прогимназиядан Батчаланы Бэлланы айырып айтырга болуккъу. Анга жаланда сегиз жыл болады. Ол эришиулеге бытырдан башлап къатышсады. Къызчык кеси да Кязим хажини туудугу Кючменланы Мариямны къызындан тууганды.

Сабийле кеслерини хунерлерин төрт номинацияда кёргозтгенди: назму окчула, ариу айтхандыла, теспегендиле эм белгили назму-убузга, аны чыгармаларына аталган суратла алдырып, ишлеп, жюриге аланы тура этгенди.

Эришиу баргъан къадарда интерактив къангада Мечиланы Кязимни белгили огурлу сураты кёргозюлгенли тургъанды. Ол ары келген сабийлеге тынгылап, къууанып, аланы таузел этип тургъанга ушай эди. Андан болур эди, сабийле кеси апапаларыны аллында айтханча, сабыр, тынчылыклы болгъанлары да.

Биттуулары Алийхан, Лиана Афаноува.

Теречилеге айырылгъанлары санында Афашокъаланы Мариям, Къулийланы Къайсын атлы Малкъар театры актрисасы Созайланы Мариям, Сабий эм жаш тёлло чыгармачылык араны келечиси Адиге Туенова, КъМКЪУ-ну китапханасыны директору Герийланы Аймани, назмучу Мусукаланы Сакинат болгъандыла.

Алагъа жюзге жете номерге къарарга, андан сора да былай иги хазырланып келген сабийлени ишлерине багъа бирчерге тынч болмагъанды. Нек дегенде, Нальчик шахарны тюрю-тюрю школларындан

келген сабийле кеслерини усталыклары назму окчуп, жырлап, теспеп, театр оюнга салып да кёргозтгендиле. Аны бла бирге алада кеслери назму жазгъанла, нёгерлерини назмуларын окчугъанла, эсселе жазып келтиргенле да чыкгъандыла. Ары келгенлени араларында тюрю-тюрю миллетлени сабийлери болгъаны ырыз этгенди. Ол себепден назмула малкъар, орус, къабарты тилледе да айтылгъандыла.

Эришиуге къатышханла жылдан-жылга назмуларын шатык окчугъанларын теречиле бары да бирча чертгендиле. Къабарты сабийлени араларында да болгъандыла малкъар тилде назму айтханла. Юслеринде миллет кийимлери болгъан жашла бла къызла да аслам эдиле. Жюри аланы араларында танышларын кёргенди, жангы жашла, къызла бла да шагъырей болгъанды.

Кимни хазырларыуна не багъа бичилиги алдады, анга кере саугъалау да. Алай а «Радуга» гимназияны, 41-чи номерли прогимназияны, 8-чи, 18-чи, 33-чю, 13-чю, 5-чи, 20-чи номерли школланы окчуучулары иги хазырланып, къууандыргъандыла ары келгенли, жюрини да.

3-чю номерли школну окчуучусу Баллиланы Малика, 33-чю номерли школдан Медина Гедуева бла Темуккуланы Джамилла, 13-чю номерли школдан Биттуулары Алийхан, Лиана Афаноува, Башийланы Салима, «Радуга» гимназиядан Алийхан Сижажев, сора 8-чи школдан Асанланы Айзана ариу теспеп, аны бла ырыз этгендиле къаргагъанлары. Былайда теспеле Кязимни назмуларына этилген жырла бла бирге баргъанларын айтырга тийишлиди. Ала, бир тюрю бир терели жорукъга бойсунмай, эркин халлы болгъанларын, алай бла аланы салгъанланы, теспегенли да усталыкларыны, чыгармачылык хунерлерин кёргозтгенлерин чертирге керекди. Жыр жырлауда уа «Радуга» гимназиядан Бауаланы Аминни айырып айтырчады.

Хорлагъанлары барына да махтау къагытта бла саугъала берилдиклиде.

15 октябрь – Элли тишируулары халкъла аралы кюню

«Жашау монглу, къыйматлы да болур ючюн кюрешибиз»

15 октябрь Элли тишируулары халкъла аралы кюнюдо. Аны белгилеу иги ишди – ала не тюрю махтаугъа, ыспаска, ырызлыккъа да тийишлиди. Юйор тут, сабий ёсдор, элли тишируула дагыда башха жашау мағаналы жумушлары бардырадыла. Аны юсюнден болгъанды ушаныбиз Боташаланы Ибрагимни къызы Тилланы Фердау бла. Ол Къабарты-Малкъарда фермер мюлклени бла эл мюлк кооперативлени ассоциацияларыны (АККОР) таматасыны орунбасары, Элли тишируулары Биттурсей къымылдауларыны жамаат биригиуно (ОО ДСЖР) Къабарты-Малкъарда бёлмонюно председателиди.

– Фердау, сени да, тенглеринги да бу байрам бла алгышлайма. Элли тишируу не мағананы тутады жашауда, анга байрам кюрарча?

– Биз асламыбыз элли адамлабыз. Элли тишируу – ол келик тёллоно ёсдорген, бакъгъан, малда, жерде да ишлеген анады, от жагдада жылыну къалаууру. Статистикагъа кере битеу да дуния башында адамланы төртден бири эл жерледе жашагъан тиширууладыла. Ала кюн сайын юйде, мюлкде да къолдан келгенни этдиле, энчи биригиуле, цехле, сабий садла, энчи иели школа ачадыла. Жер бла, мал бла да байламлыгъыбызны сакълайдыла. Сора аланы атлары бла байрам болмай къалай къалсын?

– Санга «Сыйлы фермер» деген ат берилген. Кесинги юсюнден айтсанг эди, къаллай юйорде ёсгенсе, эл мюлкге былай жууук болурча?

– Къыргъызстанда Дон-Арыкъда туууп, Кичибалыкъда ёсгенме. Атам эрте ауушуп, анам Журтубайланы Зулейха, 1935 жылда Минги таугъа чыкгъан къызладан бири, жети сабий ёсдоргенди. Мал тутханыбыз, тирлик жыйгъаныбыз, къайсыбызны да ой жумушларыбыз болгъандыла. Атабызны осуяты алай эди да, анабыз барыбызга да бийик билим алдыргъанды. Мен КъМКЪУ-ну биология бё-

люмон бошагъанма. Элли жылдан артык ишлегенме къырал ишледе. Аладан отуз экисин эл мюлк министрствода ётдоргенме. Солурга уа 2014 жылда кетгенме. Экинчи жыл республикалы АККОР-ну съездинде Россей бёлмон киреди. Аны Россейде таматасы Безбуджю Надеждады. Ол элли тишируулары жашау болумларына бек къайгырады, жетишмелерине къууанады. Кымылдууно ишине тюрю-тюрю элли тишируула къатышдыла. Аланы араларында фермер мюлк, энчи мюлк жюрютгенле, интеллигенция, студентле да бардыла. Ала, эллилени экономика эм социал жашауларын иги этер ючюн, сансаз, жамауат ишле, тубешиуле кюрайдыла. Аланы Къырал Думада баргъан «тёгерек столлагъа», халкъла аралы форумлагъа чакъырып, ономларына тынгылайдыла. Бир бири уа Фермерлени биттурсей организацииларыны генеральный ассамблеясыны делегатлары окчуна болгъандыла.

– Ол биригиуно юсюнден айтсанг эди?

– Ол къымылдаугъа отуз регион бёлмон киреди. Аны Россейде таматасы Безбуджю Надеждады. Ол элли тишируулары жашау болумларына бек къайгырады, жетишмелерине къууанады. Кымылдууно ишине тюрю-тюрю элли тишируула къатышдыла. Аланы араларында фермер мюлк, энчи мюлк жюрютгенле, интеллигенция, студентле да бардыла. Ала, эллилени экономика эм социал жашауларын иги этер ючюн, сансаз, жамауат ишле, тубешиуле кюрайдыла. Аланы Къырал Думада баргъан «тёгерек столлагъа», халкъла аралы форумлагъа чакъырып, ономларына тынгылайдыла. Бир бири уа Фермерлени биттурсей организацииларыны генеральный ассамблеясыны делегатлары окчуна болгъандыла.

– Фердау, жамауат биригиуле дегенле, арт кезуде ала кеп ачыладыла. Эселлери боламыды ансы?

– Кертиди, ачан къыйын тойнолду, аны умутларын толтургъанды кюч-къарыу излетген. Жыл сайын баргъан жыйылыулада тишируула жылны ичинде къаллай ишле этгенлерин, жетишмелерин санап, жыйгъан сынауларыны юсюнден айттып, бир бирден юйренедиле, алай бирге юлго боладыла. Алай бла Россейде Миллет стратегияны жашаугъа кийиредиле. Элли тишируулары биттурсей къымылдауларыны биригиулерин ишлеген отуз жылны ичинде жылдан-жылгъа аны тизгинлери къалындан-къалындан болуп баррадыла. Бу шарт биригиу керек болгъанына шагъатлык этеди.

– Бир конференцияда сёлешгенине тынгылагъанма. Анда сен: «Къаты эл юйор – эл жердени айнырларыны ышаныды», – дейсе, сора эл жерледе болуму юсюнден къаты эсертесе.

– Элде ишчи жерле – тюкен, школ, почта, больница. Былай болумда адамла кеслерин къалай кечиндирге керекди? Элли адам магдан, жерден чыгаргъан хайырын тийишли хакъ алып сатса, юйорюн ол заманда кечиндирлыккъыды. Бизде уа не – буреу иш-

лейди, башхасы уа, аны капеклеге сатып алып, кесине къолай этеди. Алай болуп турурга жарамайды деп, мен аны айтама тишируулары атларындан. Анга оную этилерин излейме. Эл мюлкде кюрешген адамны къырал тонарга угъай, эсепге алып, болушурга керекди – социал жаны бла жалчытырга: солуу кюрарга, медицина болушукъ берирге. Жаланда элли адамла, саулыкълу болуп, ишлеп, хайыр кёроп, сабийлерини юслеринде турсала, ма ол заманда болушукълу элде юйорле къаты да, кючло да. Аладыла эл жерлени, къыралны да тутуругу. Тишируула ол шартны кимден да иги биледиле.

– Юлгоге сен анда фермер, башха тюрю мюлк иелени, жамауат иш бла кюрешген тишируулары келтирген эдинг. Бюгон къалай жашайдыла ала?

– Сёз ючюн, Хабаз элли алсакъ, анда жер-жерли администрацияны таматасы Тюебайланы Маринады – ишин билген, тынгылы адам. «Устойчивое развитие сельских территорий» деген къырал проект кере, элде газ, суу, транспорт жаны бла да кемчиликте кетерилгендиле. Анда тишируула советни председатели Узеланы Биспанланы къызы Ахматланы Амнатды, эллиле анга Люба дейдиле. Ол жамауат къулуккъа аны 2014 жылда элли тишируула кеслери айыргъандыла. Анга не тюрю къайгысы бла да келрге болушукду элли адам. Ол эришиу халда да кеп ой ишле этеди, аланы кюрап, элли бирикдиреди. Сёз ючюн, «Жылны тишируу», «Жылны юйорю», «Елюмосюз полк», «Къартлык – жашау берген саугъа» дегенча. Алай бла ёсе келген тёллоно миллетибизни адет-төрелерине, урунуу магъа-

насына юйретеди. Жаңдаурлукъ бла кюрешеди.

Псыгансууда Карина Хасанова деп барды. Аллайла кеп болсала, элле жаннар эдиле. Анга фермер, кюрулушчу, шофёр, мал доктор, агроном, экономист дерге да болушукду. Дагыда ол төрт сабий ёсдореди. Ол сатыугъа берген къылангъан башлакны татыу энчиди. Шалушкандан Базаланы Маржанны алсанг, ол кеп мал туттады – эчкиле, къойла, ийнекле... Аладан алгъан продукциясын сатып, юйорюне башха онгла ачады. Кеси да беш сабийлени анасыды. Псынадахадан Аминат Сижажева да алайды, ол бир адамны да къоймайды къайгырысуз. Ол затла къымылдауно излеминде бардыла деп угъай, ала жокъдула, алай а элли тишируула элде жашауно иги, жарык, монглу, къыйматлы этерге итинедиле. Сёз ючюн, Аминатны башламчылыгы бла элли тишируула бусагъатда къазуатда болгъан жашлагъа жок мингден артык сом бла талай жылы кийим жыйып ийгендиле.

– Бюгон элли тишируулагъа не айтырсы эдинг?

– Багъалы эгечлерим, жан нёгерлерим! Сиз къаты юйор ёсдорюрге, мал тутарга, сабан сюрюрге, элли адамны жашау болумун игилендирге, аналыкны, сабийликни кюрууларга, элли юйорлени жер къайгырларына толтурурга, жаш тёллоно кёллендирге, билимлерин ёсдорюрге, элде инфраструктураны айнытырга, халкны төрели ниет тамыларын сакъларга итинесиз да, хар бир башламчылыкда жетишмил болушук. Не игиликпе да сизге жол тапсынла!

Бетни басмагъа МУСУКАЛАНЫ Сакинат хазырлагъанды.

– Адет-төрени тутханла аз болгандыла миллетбизде дейбиз, сен оюм эттенге көре, аны сылтау неми?

– Аны сылтауларын бири компютер бла телефонду деп, алай кырайма. Не гитче жашчыкыга бла кызычыкыга кыарасанг да, телефон бла ойнаргы, анга кыаргарга сюеди. Абаданла уа аны бир иги аңгылайды, деп кыуанадыла. Ол а хаталы оюнчаккыды. Бюгюн жубанча санап көюлуна тутдурган «иллауну», арта аны башына жау боллугун аңгыламайбыз.

Бир-бир анала кыагынанкыдан бош болур ючюн, анга окыуна телефонну тутдурадыла. Аш-сууну да аны аллына салып бередила. Телефонла уа наркотикле кибикидиле, анга бир юйренген, аны излегенли турады. Ол а саулыкыга хата салгыны бла чекленип кыалмайды, кылыкларында да тюрлендиреди. Эм сийген оюнлары уа бир бирни өлтүрүөдү, машиналада жорукканы бузуп барыдуу. Аллай затланы көргөн сабий огурусуланмай кыаллык тойлоңду.

– Ана тилибин болуму бюгонлюк бек осалды, анга уа кыалай кыарайсыз?

– Мында сабийде терлик жок. Юйордон көп зат кыалады. Ана тилге, адет-төреге, тау намасына да гитчеликден юйретирге керекди. Бурунгуулары көп акыллы сөзлери болганды, «Чыбыкыкыда бюголмеген кыазыкыкыда бюголмез» деген

аладан бириди. Аны айтханым, ана тилге бек биринчи юйорде эс бурлуп башларга тийишлиди. Тил болмаса, миллет жок боллугуна барыбыз да тошюнорге керекбиз. Тилди адетлерибизден, тарыхыбыздан да халар айтхан.

Ана тилин дурус билгени ючюн таулуга аперимлик берген заманлагга келе турабыз. Тау эл-

ганыбызга эс бурургга, аланы магъаналарын билирге керекбиз. «Баш ие», «ой биче». Бу сөзлени кыаллай терен магъаналары бардыла, кыаллай сый бериледи ол адамлагга аланы юслери бла. Бусагъатадыла уа кыалай айтадыла, аууларын толтуруп: «мени кыатыным», «мени эрим». «Жашым», «кызым» деп сө-

ле, бетлерин окыуна жабадыла. Ол а бизни миллетте келишимиди? – Ким да сыйгенича кийинген заманга келгенбиз. Адам дин тутханан тыш сыфаты эмда кийими бла белгилерге керек тойюлдо деп, алай сунама. Анга ниетини тазалыгына, адеп-кылыгына көре багга берирге боллукду. Сақал өсдюрюп, кенг жыйрык

– Заман угъай, жашау, адамла да тюрленгендиле. Устазланы сохталарын окытургга, врачланы саусузлагга кыаргарга заманлары көп жокду. Кыагыт иш аслам бола барады. Ата-анала уа башларын телефондан алмайдыла, сора ала сабийлерин неге юйретирикдиле. Тиширула эр кишиледен эсе көп ишлейдиле. Бусагъата жашау этерге сюе эсенг, кыазуатда, көчө-кюн демей ишлерге керек болганында аңгылайбыз. Алай бек башы – юйордо, сабийни тийишлисича өсдюрюдү, адеп-кылыкыга юйретиуду. Аны унутургга жарамайды.

Ишден ал бугъартханла да көпдоле. Иш көлүлөгү а – миллетибизни бек иги ишанларындан бириди. Улуу кыулукыла, жарсыуыга, хар кимге да жетмейдиле. Кыулукну сақлап ишлемей турган айыпды. Эринмеген адам жетишимли болмай кыалмайды. Анга шагъатлык этген көп юлго бардыла. Сөз ючюн, кеси эллибиз Мусукаланы Исмайлыны алайык. Аны хорламына кыарачай, малкыар миллетни арасында кыуанмаган хазна адам кыалган болмаз. Ол а бек игиди.

Миллетибиз уруш кыазуатын, көчюнчюлюкнү, кыыйн арууларын, ачыккыны да сынар ючюн кыалмаганды, аны ючюн а тилин, динин, адетин, төресин да сақлаялганды. Эсюп келген тёлү аны тас этмесин тилеим.

Ушакны ХОЛАЛАНЫ Марзият бадырдыганды.

Оюм

«Ана тилин билген таулугга аперимлик этер кезиуге келе турабыз»

Адет-төрелерибизни юслеринден дайым жазганлай турабыз. Ол да бошдан тойюлдо: аланы бир-бирлери унутула баргъанча керюнеди. Тойларыбызда кесибизникиледен эсе башталаны адет-төрелери бегирек жюрютоледиле. Дагыда бир жарсыуубуз а – ана тилибизде сөлөшгенини аздан-аз бола баргъанлары. Бу затланы юслеринден окыуучуларыбыз да жазадыла, баргъан жерибизде абаданла бла да ушакъ этебиз. Ма бу жол Хасания элде жашагъан огурулу таматарларыбыздан бири Хапаланы Идирис кесини оюмун айтады.

лерибизде окыуна ана тиллерин билгенле, анда шатык сөлөшгениле, жарсыуыга, беказдыла. Ол кыайры баргъан затды. Халкыны аллында сөлөшө эсек, жамауатха ууаз бере эсек, келигиз иги сөзюбюзню ана тилде айтайык. Жармалап угъай, таза ана тилибизде. Ол биринчиси. Экинчиси, адет-намысы юсюнден айтхан заманыбызда эм алгга кыайсы тилде сөлөшгенибизге, не сөзлени хайырлан-

лешген да алгъын айып болганды. «Жаш», «кызы», «абдан жаш», «гитче кызы» деп, атларын да букыдуруп айтхандыла. «Көргөн көргенин этеди, көчген арбасын жегеди» дегенли, абаданла юйорде тауча сөлөшселе, сабийле аланы эшиттирикдиле. – Шендопо заманын дагыда бир шарты. Арт бир неча жылны ичинде жаш адамла сақал жибередиле, тиширула хиджаб киеди-

кийип, бетин жабып айлангандан не хайыр, кесинден таматагга, ата-анагга сый-намыс бермей эсе, башканы кыыйнай эсе, кыайын кач деп айырмай эсе? Аллайны ийманы барды дөргө жарарык тойюлдо. Ийманы болганын адамлыгы болмай амалы жокду.

– Көпле жашауубузда болатурган кемчиликни сылтауларын заманда кередила. Сиз а не сунасыз?

Жаралы кыушну ахыр учуу

Таурух

Уча кетип акъ булутладан бийиклеге чыгыуучу, кыуа кетип терк желлени, боранланы озучу, сермешледе бары душманларын хорлауучу, көк бийиклени иеси, патчакы кенг кыанатлы кыашха кыуш бийлик жерлерине кыарай, танг жарыгы бла уясындан учду.

Эки кыанатын да бир кыакыгъанлай, таудан өзенлеге баргъан желге кыошулуп, аны да кесине негер этип, тюзле, тенгизле таба тебиреди.

Бирде, садакыдан учхан окъча, кезню жумуп ачынчы, бир таудан экинчисине өте. Сызгыргъан таушуу бла кыанатлылары кыоркыта, титирете. Жыртхычланы уа куркаларына кыачыра.

Бирде уа, кыанатлары терк-терк кыагга, бир жеринден тепмей, иги кесек мычыр. Эки кезон да бир жерге буруп, патчак кыушланы кыанат тепсеулерин тепсер.

Арада уа, уча келип, кыа жухну эм чыкуона кыонар, аязлагга, желлеге кыанатлары таратыр. Андан энишгелесе, төбөнлеге кыарар. Бийикледен узаклагы кезю жетер. Ол көрмей, эслемей, ауана да озмаз, бир терекни бутагы да тепмез, чапырагы да жерге тошмез. Жютюдоле кыушну кезлери.

Кезиуде уа кезлерин кысып да туур. Терен сагышха кетер. Биринчи кыанат кыагып тебирегениннен башлап шендолеге дери көп затланы эсине тошюрюк. Алай эте кюнлерин өтдюрюк.

Бюгюн да кыанатла патчакы, бийлик жерлерине кыарап, калак желни кыуагында уясы таба учуп келеди.

Жокду аны жюрегинде кыайгы. Тийресинде тынчлык, ырахатлык. Алтын кюзю ортасы. Алыкы жауун, кыар жокъ. Кюнню жылуу барды. Кыанатлыла, жануарла кыашха хазыранадыла. Жубуранла уяларын мирзеуден толтургандыла. Узунбююн турнала да балаларын учаргга юйрете турадыла. Бирээдан ала узаклагда жылы жерлеге кетерикдиле. Айтадыла анда арталыда суукыла, боранла жокъдула деп. Ким биледи алай эсе да.

Кыушну бийлик жеринде уа кыашда боранла кез ачдырмай да туручудула. Кыуш кыашда да сюеди. Кыарда, боранда учхан ол да кесича бир сынауду, кишиликди.

Ол жылы жерле бир бек узакладады ла дейдиле. Турнала жеталырамы барысы да ары? Жазда уа аладан нечасы кыайталыра ызларына?

Бу сагышланы да эте, калак желден айырылып, уясы таба бурулду. Энди көп кыалмаганды. Бир-эки кыанат кыакъ-

гъанлай жетерикди юйюне. Сора эркин солур уясында.

Уучу келе эди уудан. Бюгюн хайыры болду кюнню. Уучулукну тейриси Апсаты анга онг кезден кыарады. Хар атхан огу бир кыанатлыны агъызды. Арткаклары толу болдула кыанатлыладан. Алай энтта бир огу кыалганды жанында. Аны бла юйге кыайтыргга жарамайды. Аллай ырыс жюрюйдю халкыда. Уучу бары огуун хайырланмай кыайтса ызына, экинчи уудан кыурлай кыайтыр, дейдиле.

Ары, тала келип уучу ыранда олтурду. Алайда көкге кыарап бираз турду. Сора ахыр окну садакыны жаасына салып, кыаты тартып көкге ашырды. «Кёкню эм бийигине чыгъарса, андан энишге келип, узаклагыта тошсерсе», – деди.

Уучу окну ызындан кыарагъан да этмедди. Бош алай атырып кыойду. Сора арткакларын сыртына алып, юйю таба гон салды.

Бийиклени патчакы кыашха кыуш юйюне ашыгып келеди. Энди көп да кыалмаганды жетерге. Бир эки кыанат кыакъса эм бийик кыяны чыкуона жетер. Аны кыбыла жанында дорбуну барды. Олду кыушну уясы, аны тоханасы. Алайда жатар, таяныр, солур. Экинчи кюннге кыаруу алыр. Жангы кюн а, хар замандача, тийреге кыаруу башланар.

Ол да алай сагыш этип бошагынынчы, сызгыра келип, бир жютю зат чанчылды кыанатына. Кыарап кыарагынынчы, кыушну кыаруун алды, жеринден тепдирди. Не кюрешди эсе да, кыуш кыанатын кыагылмады. Уучуну ахыр огу аны сындыргъан эди.

Ачы кычырык этди ол, жюреклени кыалтыратып, кыяланы титиретип. Кыайдан келген зат болду бу? Ким бзынды кыанатланы патчакына тьерге? Кыузгунунамы огыесе кыаргалымы? Ала болуучудула жашырын кыабаламы. Ай, начасла уа.

Кыанат кыагылмагъан кыуш энишге ташайды. Аны ачы кычырыгына хар заманда биргесине айлануучу калак жели жетди. Кюрешди тенгин кетюрюп, юйюне элтирге. Болалмады. Сора къл аязына

алып, тынч элтип, кыа ырбынына салды. Желлени, боранланы озучу, бир кыанат кыакыгъаны бла кыаргга, кыузгун жыйынланы чачуучу, акъ булутлада жуунуучу, тенгизлени учуп өтоучю турады энди кыа ырбынында жеринден тебалмай, бийиклеге кыарай, термилип.

Олсагъатлай кыара кыузгун, кыаргга жыйынлары жетдиле алайгга. Жаралы кыушну көрдоле да, аны юсоне чапдыла. Жан-жанындан кыабаргга, жытыргга кюрешип башладыла. Бир сызгыргъанындан титиреучоле, ауанасындан көркөтүп дорбунлагга бугъуучула энди дертлерин жетдирирге излейдиле.

Кыуш аңгылаганды ахыр кюнню жетгенин. Елюм келип аны инбашына кыонганан. Ол жан аурута билмейди. Келген эсе, алып да кетерикди. Алай ол кыушду, бийиклени патчакыды. Андан бийикде жалаанда жулдузла бардыла. Ол жерде кыалып, мыллыкчылагга аш болургга сыймейди.

Чексиз кёкню иеси ол энтта да көкге чыгаргга керекди. Бийиклини эм башына. Бир кесекчикге окыуна, бир ташыйкычакыгга. Сора ол андан энишге учар. Кыушну ахыр жолу алай болургга тийишлиди.

Кыаргга, кыузгун жыйынлары уа төгерекке басынгандыла. Кыалайындан кыабайык, кыалай жыртайык деп марайдыла. Аз-аздан кыуршоулап, жууукдан-жууук келедиле.

Бир арада жаралы кыанатлы кезлерин ачды. Алгын замандача, ала тиридиле. Башын жан-жанына кезиу-кезиу буруп, кыатындагылагга жютю кыарады.

Аны көргенде, мыллыкчыла артха ыхтырылдыла. Кыанлы жаулары жаныгдан тирилик кыалады деп кыоркыдула. Аны бир кыарамы окыуна аланы титиретеди. Болсада кыушну кыаруу аздан-аз кете тебирегенди.

Ол аңгылайды ахыр такыйкыкысы жетип тебирегенин. Энди ол бир заманда да көк бийиклеге чыгалмаз. Кыачы желлени учуп жеталмаз, акъ булутланы ичине киралмаз, тау артында уллу тенгизге баралмаз. Энди бир заманда жарык танга туюеялмаз. Кыалыра ала бары да узакыла.

Болсада кыуш ыранда кыара мыллыкчылагга аш болургга сыймейди. Анга жерде ёлорге жарамайды. Ол кыушду, бийиклени патчакыды. Елсе да, ол анда, көк бийигинде, ёлорге керекди. Энтта да бир көре, ахыр көре, бир кезиучюкө, бир такыйкыкыга окыуна ол ары чыгъаргга керекди. Ахыр көре андан учуп, башха дунялагга алай кетерге.

Алай энди ол ары чыгълалмаз. Аны кыанаты сыныпды. Садак огу аны кыаруун алып барады. Аллындагы кыаргга, кыузгунла да аны жиберлик тойюлдоле. Ала кыушдан дертлерин алыргга сақлайдыла. Аллай он энди боллук тойюлдо алада. Аны этинден бир кыабаргга, кыанандан ичерге хазырдыла.

Кыуш кыушлай кыалады. Аны жери бийик кёкдо. Ол ары барыргга керекди. Сау кыанатына таяна, сюркеле, ташдан ташха илине, кыа кыайры бла ёрге ёрлерге кюрешеди. Жютю ташла аяклары кеседиле, кыаны саркыды. Кыаргга, кыузгун да жетип кыабадыла, тюрклерин жыртадыла.

Кыыйналса да, жаралы кыуш аз-аз ёргеден-ёрге ёрлей, кыяны чыкуона чыгъады. Аны туюбюне уа тау череги барады. Ташдан ташха секире, ёмюрледен келген жырын айта.

Кюн а бу жанында борчун толтуруп ахыр такылары бла кёкню батыш жанын кыазарта, таула артына ауа тебирегенди. Жаралы кыанаты анга энтта да бир кыарады. Терен ахтынды. Сора сау кыанаты бла эки-юч кер кыагып кыаргга, кыузгун жыйынланы чачып, ырандан энишге черекке секирди.

Бу жол кыушну учуу кыкыса эди. Болсада ол учду. Энтта да бир чыкыды бийиклеге. Андан энишге уча келип, тау черекни сууук толкунларына кирип кетди...

ОСМАНЛАНЫ Хыйса, Суратны ОРАКЪЛАНЫ Мариям ишлегенди.

- Мени жангыз жашымы кылай топ этыймы сени ючюн? Жашымы жашы жок. Кызыла, кызыла, кызыла...

Тынгылайды Айсурат. Юч кызы - юч ариу жыры.

- Амма, сие эсегиз, экинчи көре ойдегиле болсун жашыгыз. Нек кыйнайсыз жореги-гизни аны ючюн?

- Ырызы боллукмуса?
- Боллукма. Алай жашыгыз

рабыз. Сен а совет жыллада керти коммунистлеге ушаш адамса. Арсарлы болма, ол жерге жаланда сен тишишлесе. Юйде уа мен хар затха кыарарма». Айсурат жиялап кыалды: «Тамара, мени не эгечим, не кыарындашым жокду. Амма да этими ашаганлай ёмюрюмю, ма кесини кыатында айтама. Салимни жаны да жел, ол юй не болганын билмейди.

жок... Алай Тамарага сёз айтырга болмады. Салим а айлана эди биягы, желча, жолларын ажащдыра... Тамара уа, кюлюк, кыайын анасына: «Амма, сени жашыг бол чибиннге ушайды: бир голнюк кыаты бла да ётмез», - дей эди. «Жаннетте барлыкды... кёлпени кыуандырганды. Ай жараусуз балам... алай, не десенг да, жореги халалды, ниети

Кызылага да сакъ бол, ызларындан кыара, кют. Оккут, эрге бер. Мен а Алауган бла Москвада турлукма. Аллах айтса, билим алса, юйге бирге кыайтырыз», - деп, чемаданын жыйды.

Беш жылдан а Алауганы аты битеу уллу кыаралыбызга айтылды. Аны концертлери не кыартла, сабийле да келе эдиле. Бир жол а Нальчикде эленип, сёлешмей тохтаган сабийге психиатр: «Бек кыуанса, сейир этсе бир затха, биягы сёлешип башларыкды. Дарманла кызычыкыга болушурук тойолди», - деди. Биле эди анасы, ол айтмаса да, дарманла болушмаганларын. Москвада профессорла айтып, кыаллай бир дарман ичдиле, тюрленген зат а жок, тынгылайды кызычык... Сора бу тынголген ана сабийин да алып, Алауганын концертине барганды, анда уа таулу жашны теспегинин көргөн сабий: «Мама, кыара, учуп барады!» - деп кычырды. Алауган а керти си бла да алай бийик, ариу жаш эди, миллет кийимледе кыолларын ёрге кётюрюп, аяк бармакларында бара кетип, ёрге секирсе, учуп кетерик суна эдиле кыарачула. Ол хауада битеу башха теспеучюледен эсе кёл тура эди. Керти си бла да, бир уллу сейирлик чыпчык кибик.

Тили тутулуп турган кызычыкыга тил жангыдан чыккыганы юсюнден битеу газетле жаздыла. Андан сора башха кыаралладан да келип башладыла таулу теспеучюню концертлери, ол да бара эди тыш кыараллага теспеу усталыгын адамлага саугы-аларга.

Алауган ыннасына, Айсуратха, Тамарага да «мама», дейди. Алай интервьюларында «ючюсун да бирча сиеме» дегенликте, юйде уа: «Биринчи эм баш аням - Тамара, экинчи жерде - Амма, ючюнчю жерде уа - Айсуратды», - дейди. Бу сёлзе Айсуратны ачтымайдыла. Ол Тамараны жашындан аз оймейди.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

БИЙЧЕККУЛАНЫ Тахир

Келечи ити болса...

ЧАМ ХАЛДА

Малкыарбий юйдегиле болуру аллында, жууккылары, ахулары эм тегнери жыйылып, аны келтирейик, муну келтирейик дей кетдиле да, башха элден келинликни тапдыла. Ол жумушларын тындыргандан сора, келечини излей башладыла. Сайлай кетип, Кысымны элтирге оюулашдыла.

Да не - тили уста, сёзю - ариу, бет сыфаты уа, бет сыфаты! Тейри, не менме деген адамны да ийнандырыр, дегендиле да, ол оюуда тохтагандыла.

Алайды да, барысы да жол кёл алып, сайлаган келинликтерини юйюне келдиле, сора, адетде болганыча, ары-бери эте кетдиле да, баш жумушларына кечдюле.

Кысым сёзюн кенген башлады: - Да, бизни жашны бла сизни кызыны бир юйюрко этерге мурат этип келгенбиз, жууккытуубузну тишишли көрсөгиз, биз да аны керти этмезбиз. Сора ол бизни аманны да бир төрт-беш отулуу юйю болса, арбазында да аш юйючю болса, аны жанында уа жатмачыгы болса, юй артында халжарчыгы болса, бир-эки да ийнечкиги болса, терек бахчыгы да болса... Жашны чырайы да - не айтырса! Сыфаты эсе - бар, кыарыу эсе - бар, тенги эсе - бар. Аллах атасындан, анасындан айырганыкыгыга, нек жашау аталмайдыла? Юйге уа, кесигиз билгендикден, бир тишириу кыоу кыарай турмаса, хазнамыды жангыз эркегырыуа. Сиз да балагызыны аман жерде юй болурун сиесиз десем, мен да ётюрюк айтырыкыма, алайды да, жууккы болайык деп келгенбиз, сиз не айтасыз ансы? - деп тохтады Кысым.

Кызыны жууккылары, бир бирге кыарай, ары тарта, бери тарта кетдиле да, барысы да бир оюуга келишип, кеслерини ыразылыкларын бердиле. Кыалай-алай болса да, кызы Малкыарбийни юйюнде жашау этип башлады.

Арада бир кесек заман озгандан сора, кызыны жууккылары, жыйылып, киеулерине келдиле. Аихай да, ол кюн Кысым Малкыарбийни юйюнде бек сыйлы кыонакылдан бири эди.

Кызыны жанындан келген таматаладан бирлери: - Да, Кысым, жарашырга келген кюнгозде ол болса, бу болса деп санаи эдинг да, киеуно журтларындан бла малларындан, ол сен санаган затладан биз көргөн жоккуду, - деди.

- Да, мен да болса деп айта эдим, ансы бардыламы дегенме!

Келечи иги болса, чычанны бла киштикни бирге юйюрсондюрюк деп, нартла Кысымча бирлени юслеринден айтхан болур эдиле.

Жашау халпа

Барды дунияда огурлулукъ

желди. Аны тыярыкъ кюч жокду. Жюз жаш тууса да анга, жолу кыныгырай кыалыкды... Бюгюн бири бла, тамбла башха бла...

- Кюй кыой, сёзюн этме ариу баламы. Кеслери боюнуна чёргеледиле, алтарга кыоймайдыла, кыайда да аллына чыгып. Ариу кюнюм! Алтыным! Ызындан болгандыла... да бу дунияда мени жашымдан сора не сейир зат барды?

- Амма, сер этип бузганысыз аны.

- Сер этипми? Ол айтханынг? Оздурма!

Юч кыыздан сора төртюнчю жаш тууду Салимге. Алауган атадыла. Алай жел эди керти си бла да аны атасыны азат жаны. Төрт сабийин да кыюуп, экинчи көре юйдегиле болду. Ариу Тамарага деп ойл ишледи кесини арбазында. Тамара уа тапмады бир сабий да...

Алай Айсурат школда ишлене ючюн, хазна юйде болмай эди. Кыартайган Аммага да, төрт сабийге да Тамара кыарап башлады. Бир кюн Айсурат: «Тамара, школну директору этерге сиедиле мени. Сен анга кыалай кыарайса? Алай болса уа, бютюдю юйюне ауурлугу сени сыртынга тишерикди», - деди. Тамара ишарды: «Эгечим, сенден акылы, билимди да жокду бу элде. Кыарачы, тау элде кеслерини жууккыларын-тенглерин ишге алып, сабийлени оу эте турадыла. Биз дуниядан артха кыала ба-

Сени манга кыызганмаган Аллаха жаным кыор болсун. Ол дуния жарык, аням да, атам да кыуангандыла. Эгечлик да, аналык да этесе манга».

Болду директор Айсурат. Оюла турган школну юсюнден газетлеге жазды. Интернетде социальный сетледе да видео-ала салды. Бийик таулада тау элге эс бурруга сиймеген кырал кыулукчула тебил башладыла. Жангы школну кыурулушу башланды.

Айсурат кыарыусуз усталаны ишден кыыстарга кыоркымады. Арта излеп кючден тапса да, оюуна чоғож болмады. Битеуроссей эришилуге кыатышып, школ алчы жерлени алып башлады.

Тамара уа сабийле бла юйде... Алауганы саны-чархы суу кибик эди, эркин тегени бла башхаладан айырмалы. Ол аны шахарда усталлага теспеу кружокка элте эди машинасы бла. Айсурат: «Бу теспеучюлю боллуккуду, Тамара? Неге кыыйнайса кесинги?» - деди кюлпени бир кюнюнде. Тамара сейрге кыалды: «Алан, мен сени баш махтал тура көрөм. Теспеучю болса уа, не хатасы боллуккуду? Ишсиз экономист этергеми сиеесе оғесе?».

Айсурат жашы белгили алим болса сие эди, сёз ючюн, медицина жаны бла. Теспеу а...кыаллай усталыкды ол? Бюгюн теспейсе, тамбла уа, семиз не кыарт болсанг, не теспеучюнг, не ачанг-боханг

тазады. Көрсө да, кыаллай юй бийчелени буюрганды анга бизни жаратхан: сен бир алтын, Айсурат экинчи алтын. Ёлеме деп да кыоркымайма», - дей эди Амма. Ол ангылаган эди Тамара дунияга ушамаган бир мблек болганын. Алай бир затны айтса уа, «мёлек» кесини оюмун тюрлендирмей эди. Кеси айтханын кыайтарганыла, ызлаган жолундан таймаганлай - аллай Тамара эди ол!

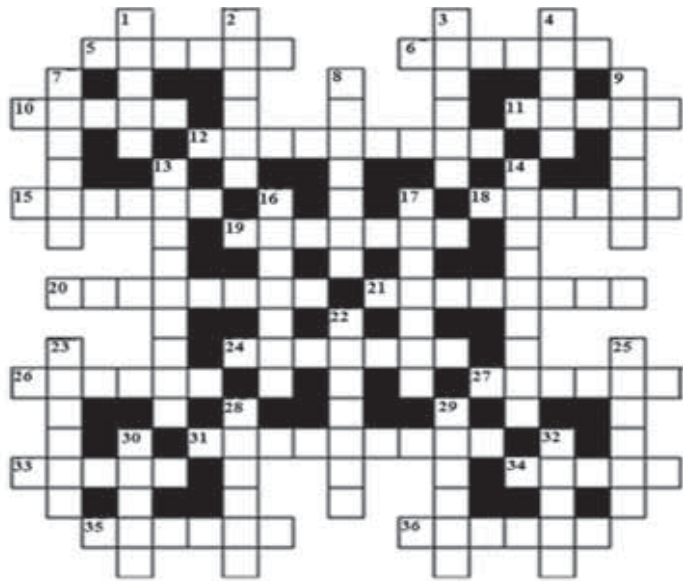
Алауганын хар ыыйкыдан юч көре элте эди шахарга - ол аны фахмусун көрюп, айнытырга сие эди. Бир жыл, эки жыл, юч жыл, төрт жыл... Ыны тойгъа барса: «Алауганымы юлюшю кыуанчдан», - деп, хант кыангадан эт, камлет ала эди. Айсурат да ишден келе жашына бир энчи саугасыз юйге кирмегенди. Тамараны да кечеси-кюню да аузунда «Алауган, Алауган»... Ёсдю нёх жаш. Тамара юйде Аммага бла да, Айсурат бла да тойюшоп, Салимге да айтмаганы кыалмай, барын да хорлап, Алауганын искусстволаны колледжине келтирди, документлерин «хореография» бөлгөмө берди.

Окуду жаш. Ызы бла Москвада институтта да хореография ызда билим алды. Ол кезиуде Тамара: «Айсурат, кечгинлик, мен бек көп жылны юйде жумушчу болуп турдум. Энди уа сен директорлукдан кет да, устаз бол. Сагъатланы көп алма. Амма кыартды.

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 5. Зат тагарча этилген агъач кыруукъ. 6. Шинжи. 10. Адамны жазыу. 11. Кылан. 12. Кымач кесек. 15. Тенгиз кыанатлы. 18. Ауруганны излеми. 19. Жаз башы кыар. 20. Кыз тилей келгенле аны излейдиле. 21. Юнжылы иш этиу. 24. Гитче жануарчык. 26. Атлыны кереги. 27. Бет жарыкыгы болмаган адам. 31. Кёл ачыклык. 33. Тёзюу. 34. Кёп кыой бирге. 35. Кызаклада тамата. 36. Поржюде патча кыыз.

ЁРСИНЕ: 1. Бир бармакыны аты. 2. Сёзюне кертичи болмаган адам. 3. Талада ёсген ханс. 4. Бек уллу гебен. 7. Ауурлукну ёнчелуучю зат. 8. Эрттегиле ийнанылууга ышаныу. 9. Ол дуния. 13. Уруш бла келген адам. 14. Кыара шинли. 16. Аллай кыалак да болады. 17. Кюреш. 22. Битимге суу кыюу. 23. Тери машок. 25. Кесилген терекни тюбю. 28. Танг жулдуз. 29. Берекет. 30. Ууакъ урлукъ атылган жер. 32. Ичи тышына болуу хал.

Газетни 120-чы номеринде басмаланган сёзбери жууаплары:

Энине: 5. Багыана. 6. Чыгыана. 10. Кыадар. 11. Кыашха. 12. Жыйрыкылык. 15. Чарлак. 18. Дарман. 19. Жабалак. 20. Жууккылык. 21. Харамлык. 24. Жубуран. 26. Кыамичи. 27. Кыаштой. 31. Чомартлык. 33. Чыдау. 34. Сюрюу. 35. Атаман. 36. Тамара.

Ёрсине: 1. Балан. 2. Антсыз. 3. Кырдык. 4. Антау. 7. Базман. 8. Ырыслау. 9. Ахырат. 13. Чыбыулчу. 14. Кыарамашак. 16. Жауурун. 17. Кызауат. 22. Сугъарыу. 23. Кыапчык. 25. Тюккюч. 28. Чолпан. 29. Кыыймат. 30. Тахта. 32. Чойре.

Ниет хазнабыз

Акзыл сёзге багъа жокъ

Акзыл излеген - кыартха бары, ыз излеген - жашдан табар.

Акзылынг бар эсе - махтанма, атынг бар эсе - тартына.

Акзылысыз той этсе, терде кеси олтурар.

Асыры кызыл - терк онгар, асыры сийген - терк кюяр.

Ахшыга айтмасанг да - билир, аманнга сёзонго кыоратма.

Атасыз жашасанг да, атадан тууганынг бил.

Артмагынга не салсанг, олтурганда аны табарса.

Ажаллыгыга тары бюртюк да сылтау болур.

Ахшы көргенин этер, аман бергенин айтыр.

Амалсыз адам суу тюбюнде таш кыармар.

Махтауга тийишли

Жерлешерибиз кеп жерледе ишлеп, атларын иги бла айтдырадыла. Аланы юслеринден биз терк-терк жазабиз, жамауатыбызга билдиргеге керешибиз. Ма бу кюнледе да Черек районну Бабугент элинде туууп ёсгөн, тауча шатыкъ селешген Николай Морозов сыйлы кырал саугага – «За трудовую доблесть» майдалга – тийишли болганын билгенбиз. Алай бла аны суд системаны айнытууга уллу кыйын салганына, кеп жылланы бет жарыкты, тюз ниетли кыулуук этгенине бийик багга берилгенди.

Жерлешибиз бусагьатда Псков областьда суд департаментни башчысы, юстицияны 3-чю класслы кырал советниги, ол а

генерал-майор (контр-адмирал) чыннга тенгди.

Николай Морозов «Россейни сыйлы кырулушчусу» эмда «РФ-ни Суд департаментини сыйлы ишчиси» деген атлагга да тийишли болганды, Россейни Жазычуларыны союзуна киреди.

Айырма назмуланы жыйымдыгы

Бу кюнледе «СТИХИ» деген китап басмада белгили поэтибиз Ёлмезланы Мурадони «Эльбрусские верлибры» деген назму китабы чыкканды.

Белгилисича, бу басма органны башхаладан энчилиги барды. Ол да неведи десегиз, анда ишленге назмуланы кеслери излейдиле, аланы чыгьармалары бла шагьрей боладыла. Сора жаратхан авторлары араларында конкурс кыурайдыла. Ызы бла уа анда хорлагьанланы китапларын басмаладыла.

Ёлмез улуну жыйымдыгына кирген назмуланы уа орус тилге белгили тилманч эн назму

Алексей Прокопьев кечюргенди. Китапаны ариу жарашдыргандан сора да, ол аланы кенг жаярга да болушды. Бюгонлюкде аланы Нижний Новгород эн Махачкала шахарлада сатып алырга боллукду.

Солургга, саулуккуну кючлерге да жараулу

Кьабарты-Малкьарны Курортла эм туризм министрствосуну специалистлери санаторийледе болуну дайым тингенлей турадыла, бу жол ала инспекция халда «Грушевая рощада» болгандыла.

Санаторий Нальчиккы курорт кесегинде орналынды, анда битеу да 150 инсан урунадыла. Аладан 60-ы медицина ишчиледиле. Ол эки мекамдан кыралалды, алада 429 адамны сыйындырырга боллукду, ашханада да бир кереге 500 инсан аууланалыкды. Жыл сайын анда 6 минг адам саулукларын кючлейди. Ала кыраланы 20 регионундан келедиле.

Мында багынуу талай турлюсю барды: чачы тюшгенге, варикозу болганнга болушхан Дарсонваль аппарат, барокамера, Авантрон аппарат, дагыда кеп турлю ваннала бардыла. Ашны да хар кимге жараганы этедиле. Солугьанланы излемлерине кере ашны энчи жарашдырырга да болады.

Мында адамла саулуклары кючленгенден сора да, солургга, спорт бла кюеширге, республикабызны ариу жерлерине, кьоншу регионлагга жолоучулуклагга да бараллыкдыла, деп билдиредиле министрствону пресс-службасындан.

Бир вийыккыны ичинде

Кырал чекде айбат жерлеге эркинликсиз ётерге боллукду

Быйыл 9 октябрьде Россейни ФСБ-сыны «КьМР-де чекчи жерлени белгилерини юсюнден» 407-чи номерли буйругу кючюне киргенди. РФ-ни ФСБ-сыны КьМР-де Чекчи управленисындан бизге билдиргенлери, буйрукьга тийишлиликде, республиканы айбат, адамла солургга сийген жерлени асламы чекчи зонадан чыгьарылгандыла. «Алай бла мындан ары бу жерледе солур ючюн чекчиледен эркинлик алырга керек тойкюк», – деп билдиргендиле бизге кюч ведомствону пресс-службасындан.

Ол санда чекчи тизмеден Эльбрус районда Хототуа, Хасан Кьой-Сюрюлген, Эхо Войны ауушла, Чегет (Гитче-Тонгуз-Орун), Тонгуз-Орун кёл, Уллу эм Гитче-Когутай тёлпеле, Зеленая гостиница ёзен, Баш-Кара кёл, пляж Ульбка Шхельды, Кьой-Аугьан аууш, Адыр-Суу ауушда муратланы ёзени бла ташы.

Чегем районда Абай суу чучурла, Голубев эм Донкин ауушла, Чегемде гара суула, Шаурту чыраннга жол.

Черек районда Уштулу ёзен (гара суула, кьонакь юйле), Кьара-Суу эм Акь-Суу черекле, Рцывашки, Ах-Су, Тютюн чыранла, Кривосивчек аууш, Чайнашкы черекни жагьасы, Гий баш кёл, Думала ёзен.

Бызынгы аууз: эрттегили эл Шыкьы, Уллу чыранны кесеге – Баран кьош кёлге дери, Мижирги, Хрумкьол чыранла, Дыхтау.

Аладан сора да, чекчи жерлени тизмесинден «Шхельда», «Жантуугьан», «Жайлыкь», «Уллу-Тау», «Башил», «Чегем», «Бызынгы» альплагерьле бла «Приэльбрусье» пансионат, «Элбрус» окуу-методика ара да чыгьарылгандыла.

Россейни бла Гюржюно кырал чегини тийресинде 5-километр кенгликде башха жерлеге кирир ючюн, алгьынча, па-спорт эмда чекчиледен эркинлик алырга керекди. Аны уа чекчи органлагга барып жарашдырырга боллукду. Неда документлени электрон амал бла хазырларга онг да барды – Управленигга pu.kbr@fsb.ru адресге жазып. Эркинлик документ Россей-

ни инсанларына 15 кюнню ичинде хазыр этиледиле. Тыш кыралалыла, неда инсанлыкьлары болмаганла уа аны 30 кюнню ичинде алаллыкьдыла. Болжалла ол жаны бла тилек чекчи органда эсепге салынган кюндөн саналадыла.

Чекни тийресине кирирге, анда тууругга эркинликни кьалай жарашдырырга боллугун Управленида билирге боллукду – **Нальчик шахар, Кьабарты орам, 192-чи мекам.** Неда англатылуаны бу телефон номерге селешип алырга да жарайды: **8 8662-48-18-57.**

– Республикада кыралны чегине кирген жерлени тизмеси азайтылганлыкьга, алагга жуууклашхан кезиуде биргегизге паспорту, башха документни алырга керекди. Чекчиле, ишчи борчларына тийишлиликде, кьоркьуусулуккуну, тохташдырылган нисамны сакьлар мурат бла кыралны чегини тийресинде болган инсанланы, транспортну да тинтирге эркиндиле, деп билдиргендиле ФСБ-ны КьМР-де Чекчи управленисыны пресс-службасындан.

Аскер усталыкьга жоралап

Афганистан, жер-жерледе урушланы эм аскер кьазауатланы ветеранларыны совети кырал. Тьырыауузу 5-чи гимназиясыны картодромунда картингден Эльбрус районну биринчилиги бла чемпионды этгендиле. Аланы кыурагга районну администрациясы бла кьазауатлада сакьат болганланы «Войн» биригулерини бёлюмо себеллик этгендиле.

Эришю КьМР-ни Миллетлени ишлери эм жамауат проектле жаны бла министрствосуну «Ёлгенлени хурметлерине – саула ючюн» деген социал проектнин чегинде Ата журтну кьорулай ёлгенлени жигитликлерин

ёмюрлюк этер, жаш тёлню спортну аскер-техника турлюлерине сейирлерин ёсдюору, аскерде кыулуукь этерге хазырлар мурат бла кыурагьанды. Тьырыауузда кыралны эм бийикде орналган картодромунда ол ючюнчю кере бардырылады, быйыл анга бизни республиканы Эльбрус, Урван эм Бахсан районларындан, Шимал Осетиандан бла Ставрополь крайдан кёлпе кьатышхандыла. Турнир башланырыны аллында ала, бир минутну шош туруп, кьазауатлада жан берген аскерчилени эсгергендиле.

Эришю картингги 8 бёлюмюнде бардырылганды:

«Прокат», «КЗ», «Миллет», «Миллет юниор», «Кадет», «Пионер», «Мини» эм «Сабий». Эсепленге кере, биринчи жерни Шимал Осетианы Беслан шахарындан «Барс» команда алганды, экинчини – Тьырыауузу «Гимназия №65» кьаууму, ючюнчю уа – Урван районну Нарткьала шахарыны «Элбрус».

«Хорламга итиниулук ючюн», «Кьызычкь-картингчи», сора «Эм жаш картингчи» бёлюмледе энчи сакьгала берилгендиле. Эм гитчге – Невинномыскдан Кирилл Неустровге – жангыз беш жыл толганын да белгилерчады.

Жумушларын терк да, тынгылы да тындырырча

Бу кюнледе РФ-ни Суд приставларыны федерал службасыны регионда управленисыны Нальчик шахарда бёлюмюнде инсанлагга консультация бардыруу эм болушукь тапдыргандыла. Бир кюннге 200 адамны жарьсууларына кьарар онгубуз барды. Приёмгга тюшер ючюн, алгьадан жазылырга керекмейди. Зона 9 сагьатдан 18 сагьатка дери ишлейди, – дегенди ол.

Дагыда бери Россейни башха регионларындан келгенге да болушукь табаргга боллукдула. Бёлюмню специалистлери Службаны иши бла байламлы

заявленияла, тилекле, тарыгьуу кьагьытланы да тийишлिसича хазырларга болушургга борчлудула.

Биркидрилген зона шёндюгюлю технологияла бла жалчы тылынылды. Келген адамга кеп сакьларгга тошмейди. Керекли информацияны табар онг барды.

Приёмгга тюшер ючюн, инсанланы биргелерине тийишли документлери болургга керекдиле. Биреуну тилеги бла келген адамдан а ол жумушха аны эркинлиги болганын ачыкьлаган кьагьыт сураллыкьды.

Бу бетни басмагга Тикаланы Фатима, Холаланы Марзията, Таппасханланы Аминат, Кульчаланы Зульфия хазырлагьандыла.

Учредительле: Кьабарты-Малкьар Республиканы Парламенти бла Правительствоу

Шеф-редактор
ТЕКУЛАНЫ Хауа

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
КьОНАКЬЛАНЫ Хасан (баш редактор),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редактор орунбасары),
ТОКЬЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакнаит,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 40-03-24.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламы информацияны эркинликлерин кьоруулау жаны бла Кьабарты-Малкьар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893

Газетни басмагга "КьМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Издательство "Южный регион" ООО-ну типографиясында басмаланганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Номерге графикге кере 19.00 сагьатда кьол салынады. 20.00 сагьатда кьол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЬАРГАНЛА:
Байсыланы Марзият – дежурный редактор, Кучукуланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия – жууаплы секретарыны орунбасарлары; Бийчеккуланы Жаннета (1,2,3,4-чю бетле), Ахматланы Люаза (9,10-чю бетле) Зезаланы Лида (11,12-чи бетле) – корректорла.

Тиражы 1438 экз. Заказ № 2251
Багьасы эркинди.

РЕДАКЦИНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5
электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru